

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РОЗРОБКИ ЗМІСТУ ВЗАЄМОДІЇ МАЙСТРА ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ І ВИКЛАДАЧА СПЕЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН У ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

У статті розглянуто зміст взаємодії майстра виробничого навчання й викладача спеціальних дисциплін у професійно-технічних навчальних закладах швейного профілю. Розкрито основні напрямки профорієнтаційної роботи майстра і викладача, їх спільної участі у створенні навчально-методичного забезпечення предметів і професій, становленні творчої професійної діяльності учнів таких навчальних закладів.

Практикою професійно-технічної школи накопичено значний досвід в організації фахового навчання майбутніх робітників. Забезпечення ринку праці якісними спеціалістами, формування та організація замовлення на підготовку кваліфікованих робочих необхідних професій, удосконалення змісту навчання і виховання, оптимального за обсягами і структурою, займає нині одне з найбільш значимих місць у системі професійного навчання України.

Серед проблем, які виникають у зв'язку з підготовкою майбутніх кваліфікованих робітників, важливе місце приділяється умовам взаємодії майстра виробничого навчання й викладача спеціальних дисциплін в організації та здійсненні процесу професійного навчання.

Аналіз наукових праць показав, що проблема організації взаємодії майстра виробничого навчання й викладача спеціальних дисциплін професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ) спрямована на їхнє самовираження в педагогічній діяльності і досліджена недостатньо.

Перспективним, на нашу думку, є пошук шляхів подолання протиріч, які існують в діяльності майстра виробничого навчання й викладача спеціальних дисциплін при підготовці майбутніх кваліфікованих робітників у ПТНЗ швейного профілю.

На сучасному етапі організація взаємодії майстра виробничого навчання й викладача спеціальних дисциплін у ПТНЗ швейного профілю полягає в переході від освітньо-педагогічної форми роботи педагогічного колективу до системно-діяльностної. У цих умовах взаємодія враховує основні вимоги, які ринок праці пред'являє до професійної компетентності випускників ПТНЗ: фундаментальна загальнотехнічна підготовка разом із загальнокультурною грамотністю; професійна компетентність, висока професійна майстерність і якість праці; здатність самостійно приймати рішення і відповідати за результат своєї діяльності; готовність до самоосвіти тощо.

Науково-дослідницькі підходи підготовки майбутніх робітників викладені в провідних нормативно-правових документах, які регламентують розвиток професійно-технічного навчання, – Законі України «Про професійно-технічну освіту» [2], «Концепції розвитку професійно-технічної (професійної) освіти» [6]; розкриті в дослідженнях філософів, психологів, педагогів В. П. Андрущенко, Г. О. Бала, Б. С. Гершунского, С. У. Гончаренко, І. А. Зязюна [3], В. Г. Кременя, В. О. Моляко, Н. Г. Ничкало [7], В. А. Сластьоніна, Ю. А. Якуба [10] та ін. Ефективність професійної підготовки робітників, розвиток творчого потенціалу в процесі навчання науково обґрунтовані в дисертаційних роботах Р. С. Гуревича [1], Л. І. Денисенко, О. А. Дубасенюк, О. Е. Коваленко [4], І. М. Козловської [5], В. Т. Лозовецької, М. І. Пальчук, О. Ю. Пінаєвої, Л. Л. Сушенцевої, Л. З. Тархан, Б. О. Федорошина, О. О. Фурси, Л. І. Шевчук, О. І. Щербак та ін.

Метою нашої статті є характеристика сучасних підходів до розробки змісту взаємодії майстра виробничого навчання й викладача спеціальних дисциплін у ПТНЗ як одного з дидактичних компонентів взаємодії педагогів і розкриття його впливу на якісну підготовку майбутніх кваліфікованих робітників швейного профілю.

Педагогічна взаємодія — це процес, що складається з багатьох компонентів, дидактичних, виховних і соціально-педагогічних взаємодій і присутній у всіх видах діяльності майстра виробничого навчання і викладача спеціальних дисциплін. В основі його лежить співробітництво. Взаємодія відіграє найважливішу роль у людському спілкуванні, ділових і партнерських відносинах. Педагогічна взаємодія може розглядатись як процес соціально-

психологічний (взаємодія в колективі) і як інтегральний (об'єднуючі різні виховні впливи в конкретному суспільстві), і припускає рівність відносин [9, 296].

Основними характеристиками взаємодії науковці вважають: взаємопізнання, взаєморозуміння, взаємовплив, сумісність. При цьому необхідно розуміти, що взаємодія сторін – це не самоціль, а найважливіший засіб успішного вирішення поставлених навчально-виховних і розвиваючих завдань.

Система дидактичних компонентів взаємодії майстра виробничого навчання й викладача спеціальних дисциплін визначається відповідно до мети, принципів, форм, методів і змісту.

Характеристика кожного компонента окремо визначає опис системи загалом. Ролі компонентів еквівалентні, кожний з них обґрунтований у рішенні своїх завдань. Кожний компонент характеризує систему і з'єднує дії компонентів між собою в досягненні її цілей і завдань. Координація компонентів проявляється у взаємозумовленості функцій різних засобів, форм і методів між собою [11].

Розглянемо детальніше зміст взаємодії майстра виробничого навчання і викладача спеціальних дисциплін як основний дидактичний компонент взаємодії, що забезпечує обмін інформацією, міжособистісне пізнання, організацію й регуляцію взаємин за допомогою різних комунікативних засобів.

Зміст взаємодії майстра виробничого навчання і викладача спеціальних дисциплін проявляється у наступній діяльності:

- взаємодія у процесі профорієнтаційної роботи;
- взаємодія у роботі з соціальними партнерами;
- взаємодія при розробці навчально-методичного комплексу дисциплін «Технологія виготовлення одягу» і «Виробниче навчання»;
- взаємодія у підготовці та проведенні уроків з дисциплін «Технологія виготовлення одягу» і «Виробниче навчання»;
- взаємодія в організації виховної роботи;
- взаємодія у процесі організації та проведення конкурсів професійної майстерності, олімпіад, творчих виставок тощо.

Прийнято вважати, що професійна орієнтація учнів є частиною навчально-виховного процесу. Педагогічні працівники ПТНЗ намагаються допомогти молоді в таких складних питаннях, як професійне самовизначення, пошук свого місця в житті.

Інтерес роботодавців до робочих кадрів з високим рівнем кваліфікації є закономірним. Сучасного робітника вони бачать як такого, що має повну середню або середню професійну освіту, володіє суміжними професіями. Всі елементи нової системи відносин між роботодавцями і робітниками, які складаються сьогодні, з установами сучасної професійної освіти [8, 96].

Для успішного проведення профорієнтації адміністрації ПТНЗ мають співпрацювати з адміністраціями загальноосвітніх шкіл, включаючи розробку заходів, які дозволяють учням шкіл отримати інформацію про певний ПТНЗ, де вони можуть отримати професійну спеціальність. Ці заходи будуть більш успішними, якщо залучати до участі в них майстрів виробничого навчання і викладачів спеціальних дисциплін ПТНЗ разом із класними керівниками випускних класів шкіл.

Профорієнтаційна робота, зокрема, передбачає:

- зустрічі з випускними класами шкіл (9–11 класи) для надання інформації щодо ПТНЗ;
- оформлення професійної інформації на стендах;
- показ моделей одягу та зачісок на загальношкільних заходах;
- запрошення учнів випускних класів шкіл на випускні іспити в групі кравців, перукарів, трикотажників, вишивальниць ПТНЗ;
- запрошення учнів шкіл на щорічний конкурс, відомий у різних містах України як «Всеукраїнський фестиваль моди», моделей одягу та зачісок;
- зустрічі учнів шкіл з випускниками ПТНЗ.

Отже, можна зробити висновок: по-перше, потрібна більш тісна співпраця адміністрацій міських і сільських шкіл з адміністраціями ПТНЗ; по-друге, агітація для учнів шкіл має бути

більш зрозумілою різноманітною, враховуючи вікові особливості старшокласників; по-третє, взаємодія шкіл і ПТНЗ має вирішити питання щодо працевлаштування випускника школи.

Наступним етапом змісту взаємодії майстрів виробничого навчання та викладачів спеціальних дисциплін є здійснення роботи із соціальними партнерами. На початковому етапі організаційно-управлінської діяльності майстра виробничого навчання і викладача спеціальних дисциплін проводиться моніторинг підприємств регіону, вивчається ринок праці швейної галузі, а також матеріально-технічне оснащення її підприємств.

У процесі констатуючого етапу нашого дослідження, метою якого було вивчили попит роботодавців Автономної Республіки Крим (АРК) на підготовку кваліфікованих робітників за професією «Кравець», ми встановили, що майстри виробничого навчання і викладачі спеціальних дисциплін спільно відвідували такі підприємства, зустрічалися з їх керівниками й управлінцями, обговорювали питання, пов'язані з професійною спрямованістю, визначенням рівня кваліфікації майбутніх робітників тощо.

Аналізуючи зібрані дані про сучасні провідні підприємства АРК, нами встановлено, що, підприємства, які займаються підприємницькою діяльністю з обслуговування населення, в тому числі салони, ательє та майстерні з виготовлення і ремонту індивідуальних швейних виробів, визначають види професійної діяльності майбутнього кваліфікованого робітника. Згідно з цим майстри виробничого навчання і викладачі спеціальних дисциплін вносять корективи у зміст професійно-теоретичної та професійно-практичної підготовки майбутніх працівників. Так, підприємство «Макжен» спеціалізується на виготовленні вечірніх і весільних суконь, виробів із шкіри, замші й хутра, а тому замовниками особлива увага приділяється на знання та вміння майбутнього робітника виконувати роботи цієї асортиментної групи виробів. З врахуванням цього майстрами виробничого навчання й викладачами спеціальних дисциплін були внесені корективи у робочі навчальні програми предметів «Технологія виготовлення одягу» і «Виробниче навчання».

Великим попитом на ринку праці користуються робітники, які мають дизайнерські вміння виготовлення штор і прикрас до інтер'єру будинку. З цією метою ми організували гурток «Салон штор», де в позаурочний час бажаючі можуть придбати знання дизайну й виготовлення сучасного асортименту для інтер'єра будинку та офісу.

Розробка дидактичних засобів з предметів професійно-теоретичної та професійно-практичної підготовки вимагає тісного взаємозв'язку та єдиного технологічного підходу в створенні навчально-методичного забезпечення предметів і професій, яку ми визначили як наступну структурну одиницю змісту взаємодії майстра виробничого навчання й викладача спеціальних дисциплін. Спільною розробкою є корегування навчальних програм, поурочно-тематичних планів, переліку навчально-виробничих робіт; розробка системи контрольної-перевірочних завдань для тематичних і поетапних атестацій, документації письмового інструктування, тестових завдань, карток завдань, опорних конспектів.

Так, при спільній роботі виконання натуральних засобів навчання, зокрема зразків з вузлової обробки, зразків одягу в натуральну величину, необхідне дотримання єдиних технологічних процесів виконання операцій, сучасних засобів і методів обробки виготовлення одягу. Наприклад, обробка коміра в чоловічому піджаку має технологічні особливості й умови процесу створення зразку, а тому вважаємо, що необхідно спільно координувати послідовність дій технологічної обробки відповідно до обраного устаткування, матеріалів і способів сучасної обробки.

Складовою змісту взаємодії майстра виробничого навчання та викладача спеціальних дисциплін є виховна робота в закріпленій групі. Досвід показує, що більш ефективним буде результат виховної роботи в тому випадку, коли викладач спеціальних дисциплін є одночасно класним керівником навчальної групи. Приймаючи нову групу учнів, класний керівник і майстер виробничого навчання знайомляться з особистими справами вихованців, їхніми родинами, вивчають сформовану систему виховної роботи в групі, традиції, офіційну й неофіційну структуру колективу. Все це допомагає здійсненню наступності у виховній роботі.

На початку навчального року доцільно провести за допомогою психолога діагностичні «зрізи» у групі з метою виявлення психологічної атмосфери, згуртованості, ціннісно-орієнтаційної єдності й інших істотних параметрів колективної життєдіяльності. Корисно

виявити основні відносини вихованців між собою, а також їх ставлення до навчання, праці, природи, мистецтва, інших явищ і процесів навколишньої дійсності. Підготовчий етап до складання плану виховної роботи зводиться до збору інформації про груповий колектив і окремих вихованців, який визначить характер домінуючих виховних завдань.

У сучасних умовах різко зростає роль творчості в професійній діяльності кваліфікованих робітників, зайнятих у галузях швейного виробництва. При цьому включення у творчу діяльність відбувається вже на початку професійної кар'єри, а тому наступним етапом змісту взаємодії майстра виробничого навчання й викладача спеціальних дисциплін є підготовка та проведення конкурсів професійного майстерства, олімпіад, творчих виставок.

Ми вважаємо, що становлення творчої професійної діяльності учнів необхідно здійснювати винятково на особистісній основі, з максимальним розвитком у них готовності до творчості, яка втілюється в різних сферах життєдіяльності людини. Найважливішою умовою цілеспрямованої роботи з розвитку творчих здібностей учнів є організація їх навчально-пізнавальної діяльності, що забезпечує індивідуальний розвиток особистості.

Підготовка майбутніх робітників швейного профілю до творчості в професійній діяльності починається з використання на уроках навчально-дослідницької діяльності учнів, яка реалізується при вирішенні проблемних і виробничих ситуацій, дослідницьких завдань, проведенні дискусій, виконанні творчих робіт. Особливу увагу варто звернути на організацію самостійної діяльності учнів. На перших етапах навчання основними видами самостійної роботи учнів є розробка рефератів, складання звітів про екскурсії на виробничі підприємства, підготовка доповідей з новинок у швейній галузі. У випускних групах – це виконання дипломних і пробних кваліфікаційних робіт.

Як приклад розглянемо організацію самостійної роботи з професії кравець при вивченні дисциплін «Технологія виготовлення одягу» і «Виробниче навчання». Залучення учнів до самостійної роботи починається зі складання конспектів, відвідування виставок та ярмарків товарів народного споживання і продукції виробничо-технічного призначення. Викладач і майстер виробничого навчання у процесі екскурсії організовує бесіди з учасниками й організаторами виставки, а учні складають розгорнуті звіти з проведення екскурсії, проводять комерційний аналіз рекламної продукції учасників виставки-ярмарку.

Підготовка учнів до виконання конкретного виду діяльності здійснюється на практичних заняттях, у процесі навчальної й переддипломної практики. При проведенні практичних занять активно використовуються форми навчання, що сприяють розвитку творчих здібностей учнів, – конкурси, ділові й рольові ігри.

Розвиток професійної творчості майбутніх кваліфікованих робітників, спрямованої на створення різних технологічних проектів і нових видів виробів, здійснюється й на заняттях гуртків. Виконання учнями творчих проектів становить важливу умову дидактичної системи. При цьому важливо майстру виробничого навчання та викладачу спеціальних дисциплін зуміти включити у творчий процес всю навчальну групу учнів, незважаючи на різний рівень здібностей.

Розвитку творчих здібностей сприяє і проведення професійних конкурсів «Кращий за професією», у процесі яких в майбутніх робітників формується професійна майстерність. Особливістю конкурсів проведених у ПТНЗ сервісу й дизайну в групах кравців є те, що вони проводяться серед всіх учасників процесу навчання. Таким конкурсам передують велика сумісна робота майстра виробничого навчання і викладача спеціальних дисциплін, що включає розробку положення про конкурс, розробку завдань, відбір учасників, визначення складу журі, розробку критеріїв оцінки, складання оцінних таблиць, підготовку робочих місць. Участь в конкурсах професійної майстерності тих, хто навчається, розвиває у них професійну мобільність, самостійність, ініціативність, забезпечує індивідуальний підхід реалізації творчих ідей.

Отже, з огляду на вище викладене, можна зробити висновок: організація взаємодії майстра виробничого навчання і викладача спеціальних дисциплін ПТНЗ благотворно впливає на якість підготовки майбутніх кваліфікованих робітників швейного профілю та формує у них професійну майстерність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гуревич Р. С. Теоретичні та методичні основи організації навчання у професійно-технічних закладах: Дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. – К., 1999. – 481 с.
2. Закон України «Про професійно-технічну освіту» // Професійно-технічна освіта. – 1998. – № 1. – С. 2–12.
3. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії: Монографія. – Черкаси: Вид-во ЧНУ, 2008. – 608 с.
4. Коваленко О. Е. Дидактичні основи професійно-методичної підготовки викладачів спеціальних дисциплін: Дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. – К., 1999. – 381 с.
5. Козловська І. М. Теоретичні та методичні основи інтеграції знань учнів професійно-технічної школи: Дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. – К., 2001. – 464 с.
6. Концепція розвитку професійно-технічної (професійної) освіти в Україні. 5 липня 2004 року // Професійно-технічна освіта. – 2004. – № 3. – С. 2–5.
7. Ничкало Н. Г. Ринок праці і проблеми модернізації підготовки кваліфікованих робітників // Професійно-технічна освіта. – 2004. – № 1. – С. 4–12.
8. Омельченко Г. Л. Профорієнтація і професійний профіль // Директор школи, ліцею, гімназії: Всеукраїнський науково-практичний журнал. – 2008. – № 3. – С. 95–97.
9. Педагогический энциклопедический словарь / Гл. ред. Б. М. Бим-Бад; Редкол.: М. М. Безруких, В. А. Болотов, Л. С. Глебова и др. – М.: Большая Российская энциклопедия, 2003. – 528 с.
10. Якуба Ю. А. Взаимосвязь теории и практики в учебном процессе средних профессионально-технических училищ: Профпедагогика. – М.: Высшая школа, 1985. – 175 с.
11. [Електронний ресурс] – <http://www.5ballov.ru/referats/preview/33299/4>